

польське право, закріплене у коронних статутах. Грамота збереглася до нашого часу у двох варіантах – руському та литовському.

Отже, уставні земські грамоти видавалися господарем Великого князівства Литовського для земель – суб'єктів федерації з метою забезпечення сукупності певних прав окремих території та визначення їхнього місця в політичній системі всієї держави. Повторне їх надання Київській і Волинській землі свідчить не про зміну характеру правовідносин, що в них склалися, а лише про необхідність їхнього підтвердження у зв'язку з механічною втратою усього тексту чи фрагментів попередніх грамот.

Список використаних джерел

1. Історія українського права : посібник / І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін. К.: Грамота, 2010. 336 с.
2. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2005. 368 с.
3. Вовк О. Й. Уставні земські грамоти – джерело українського міського права XVI століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 88. С.19-23.
4. Леонтович Ф. И. Источники русско-литовского права. Варшава, 1894. 65 с.

УДК 346.543

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ В УКРАЇНІ

Каркачова А.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Університету ДФС України

Karkachova A.V. STATE GUARANTEES OF PROTECTION OF INVESTOR RIGHTS IN UKRAINE

Анотація. Розглянуто питання гарантії захисту прав інвесторів з боку держави. Зроблено висновок про те, що через недостатні гарантії захисту прав суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності потенційні інвестори не мають можливості і бажання вкладати кошти, реалізовувати свої плани. Тому, щоб повернути довіру інвесторів, яке втрачено через політичну та економічну нестабільність в країні, пропонується доповнити чинне господарське законодавство України нормами, які передбачають захист прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності з боку держави.

Ключові слова: державні гарантії, права інвесторів, господарське законодавство, євроінтеграція.

Abstract. The article is dedicated to questions of government guarantees for the protection of investors' rights. Was concluded that, due to lack of adequate protection of the rights subjects of investment and innovative activity in certain regions, the potential investors don't have the capacity and willingness to invest for implement their plans. Therefore, to restore investor confidence, which has been lost due to political and economic instability in the country, were invited to supplement the commercial legislation of Ukraine add such rules, which will provide for the protection of the rights and lawful interests of subjects of investment and innovation on the part of the state.

Keywords: government guarantees the rights of investors, commercial law, European integration.

Постановка проблеми. В Україні недостатнього використовується інвестиційний потенціал, що пов'язано з нестабільністю, постійними змінами та порушеннями діючого законодавства. Держава і її органи, з урахуванням наявності негативного досвіду відміни пільг в умовах спеціального режиму господарювання, повинні вжити всі необхідні заходи для виправлення допущеної помилки на загальнодержавному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою даної статті є роботи юристів-науковців: Ю.Є. Атаманової, О.Р. Зельдиної, Г.Л. Знаменського, В.М. Корельського, В.М. Коссака, В.К. Мамутова, В.Д. Перевалова, О.П. Підцерковного, О. Поляк, В.А. Устименко, В.В. Хахуліна, О.Г. Хрімлі, В.С. Щербини, А.Х. Юлдашева і др.

Ціллю статті є розширення гарантій захисту прав інвесторів з боку держави та правового механізму їх забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Держава Україна гарантує права суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності, в т. ч. інвесторів (іноземних та вітчизняних).

Перш всього, гарантується стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності. Практика залучення інвестицій свідчить, що їх обсяг залежить від рівня гарантій захисту та правового механізму їх забезпечення, що сприятиме поліпшенню міжнародного іміджу України, збільшенню інвестиційних надходжень.

О. Г. Хрімлі зазначає, що проведений аналіз законодавства України та теоретичних робіт дає змогу стверджувати, що державні гарантії захисту інвестицій: це спосіб захисту прав інвесторів; не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів); не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій; стосуються як національних, так й іноземних інвесторів [1, с. 61].

Законодавство України закріплює гарантії захисту інвестиційної діяльності, які поділяються на: гарантії від зміни законодавства; гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків інвесторам; гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку з іноземними інвестиціями [2, с. 102].

О. Р. Зельдіна вважає, що в Україні існує проблема недостатнього використання інвестиційного потенціалу, яка пов'язана з нестабільністю, постійними змінами та порушеннями діючого законодавства. Тому держава і його органи, з урахуванням наявності негативного досвіду необгрунтованої відміни пільг в умовах спеціального режиму господарювання, повинні вжити всі необхідні заходи для виправлення допущеної помилки на загальнодержавному рівні [3, с. 63].

Спеціальними способами захисту прав і законних інтересів інвесторів є:

державні гарантії стабільності законодавства, які включають державні гарантії стабільності умов здійснення інвестиційної діяльності та державні гарантії захисту інвестицій при зміні законодавства про інвестиції; 2) державні гарантії невтручання в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності державних органів та їх посадових осіб, які включають державні гарантії додержання прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності та державні гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади і їх посадових осіб; 3) державні гарантії відшкодування збитків інвесторам, які включають державні гарантії компенсації та відшкодування збитків інвесторам, завданих їм незаконними діями чи бездіяльністю органів державної влади або органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, та державні гарантії відшкодування збитків інвесторам, завданих їм у разі прийняття державними або іншими органами актів, які порушують права інвесторів; 4) державні гарантії використання доходів від інвестицій, які включають державні гарантії при припиненні інвестиційної діяльності та державні гарантії переказу прибутків і використання доходів від іноземних інвестицій; 5) страхування інвестицій інтересів [4, с. 38].

З-за недостатніх гарантій захисту прав суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності потенційні інвестори не мають можливості і бажання вкладати кошти, реалізувати свої плани. Тому, щоб повернути довіру інвесторів, яка втрачається через політичну та економічну нестабільність в країні, пропонується доповнити чинне господарське законодавство України нормами, які передбачають захист прав та законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності з боку держави.

Рівень правової захищеності інвестора, державні гарантії захисту інвестицій - ключові питання при виборі інвестором країни для здійснення інвестиційної діяльності. Слід зазначити, що державні гарантії для суб'єктів інвестиційної діяльності, крім Господарського кодексу, передбачені Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. і Законом України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. Однак ці законодавчі акти встановлюють обмеження застосування державних гарантій. По суті, Закон України «Про інвестиційну діяльність» містить декларацію про державні

гарантії, яка не може бути практично застосована інвесторами для захисту своїх законних прав та інтересів. В ситуації, що склалася, саме норми Господарського кодексу України надають інвесторам можливість скористатися реальними, а не декларативними гарантіями для захисту своїх інтересів [5, с. 34]. Пропонується розширити можливості інвесторів, доповнити Господарський кодекс України статтею 420, що закріплює гарантії використання результатів інвестиційної та інноваційної діяльності, поняття реінвестування, гарантії іноземним інвесторам.

З 1 січня 2010 р. вступив в силу Закон України від 25.06.09 р. «Про наукові парки» щодо застосування такої нової форми спеціального режиму інвестиційної діяльності, як науковий парк, який був попереднім загальнонаціональним пілотним проектом наукового парку «Київська політехніка». Раніше в Верховній Раді України було зареєстровано ще кілька законопроектів про стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання шляхом впровадження таких нових форм спеціального режиму інвестиційної діяльності, як інвестиційні парки, технополіси та зони розвитку високих та нових технологій. У цих законопроектах визначення нових форм спеціального режиму інвестиційної діяльності по суті є тотожними і не містять необхідних характерних ознак, які відрізняються по суті між собою. Нормативно-правова база, що регулює господарську діяльність, а також впровадження нових функціональних одиниць та нових форм спеціального режиму інвестиційної діяльності відбувалось безсистемно. Було відсутнє визначення місця і ролі спеціального режиму інвестиційної діяльності в реалізації завдань діючої Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. і відповідних регіональних стратегій розвитку, Стратегії економічного та соціального розвитку України "За допомогою європейської інтеграції" на 2004-2015 роки. В проекті "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" в контексті розвитку інноваційної інфраструктури лише згадується про технопарки, наукові центри, науково-технічні підприємства і фонди і відзначається, що розвиток інноваційної інфраструктури вимагає всебічного державного забезпечення. У проекті стратегії розвитку України «Україна - 2020: стратегія національної модернізації» передбачені заходи щодо створення сучасної інноваційної системи з використанням таких форм як технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори та центри трансферу технологій. Однак використання СЕЗ (спеціальних (вільних) економічних зон) і ТПР (територій пріоритетного розвитку) як економіко-правового інструменту прискорення розвитку економіки країни належним чином не визначено. Після декількох мораторіїв на представлення пропозицій та впровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності протягом 2006-2010 рр. в Верховній Раді було зареєстровано кілька законопроектів. Це законопроекти про створення двох СЕЗ - «Єврорегіон Буковин» (Чернівецька область), «Ахілія» (о. Змеїний, Одеської області), три технопарки - «ГУАМ-Технопарк» (м. Київ), «Хемо-Поль» (м. Теплодар, Одеська область) та «Ресурс» (м. Харків), введення спеціального режиму інвестиційної діяльності на ТПР у десяти районах Хмельницької області та для розвитку високотехнологічного машинобудування на території Харкова. Указані законодавчі пропозиції спрямовані на вирішення конкретних соціально-економічних проблем регіонів, але кожна з них вимагає системної професійної доробки таких утворень [6].

Позиція української влади щодо відновлення роботи СЕЗ і ТПР незрозуміла. На початку своєї діяльності вона оголосила про намір реорганізації діяльності зони. Однак, за відсутності чіткої видимості їх місця в господарській системі країни, практичних кроків зроблено не було. Основним офіційним аргументом щодо неможливості відновлення СЕЗ і ТПР у попередньому вигляді є факт вступу України до ВТО та плани вступу в ЄС у найближчому майбутньому. В діючому законодавстві, прийнятому в рамках Плану дій щодо вступу України до ЄС, хоча передбачено можливість надання окремими територіями статусу депресивних, проте введення на них спеціального режиму інвестиційної

діяльності не включено до переліку заходів. Цей перелік обмежується державними капіталовкладеннями в виробничу, комунікаційну та соціальну інфраструктуру, державну підтримку малих підприємств, сприяння при формуванні суб'єктів інноваційної інфраструктури, направлення міжнародної технічної допомоги на вирішення екологічних проблем, сприяння зайнятості та перекваліфікації трудових ресурсів. Законодавством не конкретизується зміст такої державної підтримки, яка перетворює ці способи лише в декларацію про наміри, що в принципі робить неможливим вирішення проблеми ліквідації депресивності. Хотя встановлений перелік узгоджується з сучасними підходами Євросоюзу до регіонального розвитку, все-таки він дуже обмежений у порівнянні з усіма можливостями підтримки депресивних територій в ЄС. Він передбачає крім перерахованих способів, а також використання податкових та кредитних пільг на реалізацію інвестиційних проектів (причому розмір перших залежить від вартості останніх), а також державної фінансової допомоги на реструктуризацію підприємств, які працюють у галузях із структурним перевиробництвом. Надання таких подібних преференцій суб'єктам дозволить говорити про встановлення спеціального режиму інвестиційної діяльності. При цьому умови, на яких будуть надаватися преференції, слід зробити значно жорсткіше, що повинно підвищити їх дієвість та узгодженість із вимогами ЄС. Зокрема, державна підтримка має торкнутися виключно інвестиційної, а не поточної операційної діяльності суб'єктів. Слід встановити чіткі верхні ліміти допомоги, яка може виходити як з одного, так і з декількох джерел, а також вводити диференційований підхід до обсягу й частоти її надання в залежності від розміру суб'єкта, вартості та сфери реалізації інвестиційного проекту.

Потрібно здійснювати постійний моніторинг використання допомоги суб'єктам. Її надання має бути припинено при виявленні фактів порушень із повним відшкодуванням суб'єктами отриманої суми. В проекті Податкового кодексу України було визнано можливість застосування спеціального податкового режиму на окремій території, але в кінці прийнятої редакції закону це не передбачено. Тому Податковий кодекс слід доповнити відповідними нормами. Преференції повинні відноситися як до мінімуму 3 видів податків - податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість і податок на доходи фізичних осіб. Перші два будуть стимулювати господарську активність, останній - приток населення робітоспособного віку на ці території. Розмір льготних ставок податків встановлюється залежно від індексу депресивності шляхом його множення на відповідні ставки податків. Період дії спеціального податкового режиму має співпадати з періодом, на який окремій території надано депресивний статус [7, с. 12-13]. Для виправлення правового незгоди з використанням спеціального режиму інвестиційної діяльності в Україні та підвищення економічної ефективності функціонування та позитивного впливу на економічну безпеку держави необхідно реалізувати ряд стратегічних та тактичних напрямів та завдань. По-перше, необхідно максимально швидко деполітизувати застосування спеціального режиму інвестиційної діяльності, підкоривши цей економічний інструментарій забезпечення національних інтересів України. І базовим кроком тут була розробка та прийняття "Національної стратегії соціально-економічного розвитку України на 2010-2020 роки". По-друге, необхідно забезпечити практичне уніфікацію звітів всіх форм спеціального режиму інвестиційної діяльності для забезпечення моніторингу вкладу кожного з них в розвиток економіки регіону та України в цілому. Наявність такої інформації в режимі «он-лайн» поряд із рухами державного впливу на інтенсивність діяльності суб'єктів господарювання спеціального режиму інвестиційної діяльності дозволить уряду використати цей економічний інструментарій для забезпечення економічної безпеки України. В третій, доцільно прийняти Закон України «Про державну допомогу» в відповідність аналогічному акту ЄС, в якому визначаються узгоджені з акцизними договорами форми та умови її надання, в тому числі і для суб'єктів господарювання спеціального режиму інвестиційної діяльності [8].

Прогресивним з точки зору гарантій захисту інвестицій є варіант, коли інвестування українського підприємства іноземним інвестором здійснюється за умов гарантії спеціалізованої державної установи. Спеціально створена державна установа буде виступати гарантом і знаходитися у підпорядкуванні Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. В такий спосіб держава зможе не лише надійно гарантувати захист іноземних інвестицій, а ще й на належному рівні перевіряти походження інвестиційних ресурсів, а також власне інвестиційний проект. По-перше, це унеможливить зловживання в сфері уникнення оподаткування та нецільового використання інвестиційних ресурсів. По-друге, значно підвищить надійність інвестицій, а отже, в кінцевому результаті, позитивно відобразиться на інвестиційній привабливості України. Механізм гарантій захисту інвестицій в такий спосіб працюватиме наступним чином: після укладення інвестиційного договору між інвестором та отримувачем інвестицій відбуватиметься укладання гарантійного договору між спеціалізованою державною установою, іноземним інвестором та вітчизняним підприємством. Перед укладанням цього договору спеціалізована державна гарантійна установа проводить додатковий аналіз фінансового стану і платоспроможності вітчизняного підприємства, яке отримує інвестиції, всього інвестиційного проекту та походження інвестиційних ресурсів. Якщо ж отримувач інвестицій не зможе виконати своїх зобов'язань за договором, то спеціалізована державна установа забезпечить їх виконання перед іноземним інвестором, з правом подальшого регресу до вітчизняного підприємства. Таким чином, саме поєднання державних та недержавних механізмів захисту іноземних інвестицій та їх гарантування здатне належним чином вирішити проблему залучення інвестицій в економіку України. Держава сама по собі та державні гарантії як фінансовий інструмент є апріорі мають найвищу стабільність з поміж всіх платіжних інструментів, хоча й не завжди відрізняються високою ліквідністю [9, с. 112].

О. Г. Хрімлі дає аналіз державного гарантування захисту інвестицій в Україні та показує недосконалість норм права, що зумовило необхідність удосконалити механізми гарантування. Найчастіше інвестор може скористатися державною гарантією захисту прав тільки після звернення до суду. Для вирішення цієї проблеми необхідно в Законі України «Про інвестиційну діяльність» передбачити норму права такого змісту: «посадова особа, яка відмовила інвестору в практичній реалізації державної гарантії захисту прав інвесторів, що закріплена законодавством України, має відшкодувати збитки інвестору в повному обсязі, якщо відмову в застосуванні державної гарантії захисту прав інвесторів буде визнано незаконною рішенням суду» [1, с. 64].

Висновки. На підставі викладеного пропонується доповнити розділ VIII Господарського кодексу України «Спеціальні режими господарювання» главою 42 «Захист прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності держави», в якій передбачаються норми по захисту прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності з боку держави.

Список використаних джерел

1. Хрімлі О. Державні гарантії як спосіб захисту прав інвесторів // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 2. С. 60-64.
2. Журавель А. В., Буяджи Ю. А. Державні гарантії здійснення інвестиційної діяльності в Україні // Проблеми цивільного та господарського права. 2014. № 4. С. 101-103.
3. Зельдіна Е. Правовые возможности защиты прав инвесторов по Хозяйственному кодексу Украины // Підприємництво, господарство і право. 2008. № 12. С. 60-63.
4. Хрімлі О. Класифікація способів захисту прав інвесторів // Юридична Україна. 2016. № 1-22. С. 35-41.
5. Зельдіна О. Правові питання залучення інвестицій до України // Право України. 2010. № 8. С. 33-38.
6. Єгорова О.О. Перспективи застосування спеціальних правових режимів економічної діяльності в Україні. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_30/statti/1...

7. Кіндзерський Ю. Потенціал особливих економічних зон у виробничій та регіональній модернізації // Економіст. 2011. № 1. С. 10-16.
8. Бобок С. Совет по спецрежиму дал «добро» трем проектам. URL: http://gazeta.mediaport.info/print.php?gazeta_id=30&material_id=21.
9. Поляк О. І. Державні гарантії захисту інвестицій в Україні в умовах членства в СОТ // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 22. С. 109-112.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКОГО ПРАВА

Кожьмінські К.С., доктор права, асистент Інституту держави та права Факультету права та адміністрації Варшавського університету

Koźmiński Krzysztof AKTUALNE WYZWANIA POLSKIEGO PRAWA Koźmiński Krzysztof CURRENT PROBLEMS OF POLISH LAW

Abstract: The subject of this article are the current problems of Polish law, which were not limited by the accession to the European Union. The author discusses issues such as: inflation of law, the juridization of social life, lack of legislative planning, poor legislative value of regulations. The subject of criticism is also the way of law teaching at the universities and the strong presence of legal positivism in scientific considerations in Poland. According to the author, selected negative trends may increase due to globalization and the convergence of legal systems.

Key words: inflation of law, juridization of social life, formal-dogmatic method, legislative planning, European Union, globalization, convergence of legal systems

Wstęp

Rozmowy z ukraińskimi naukowcami, politykami, przedsiębiorcami, przedstawicielami organizacji pozarządowych i innymi komentatorami życia publicznego pozwalają sformułować generalny wniosek, że z Kijowa inaczej widzi się wiele rzeczy. Dyskutant pochodzący z kraju należącego do Unii Europejskiej odnosi nieraz wrażenie, że rzeczywistość za zachodnią granicą jest przez ukraińskiego rozmówcę postrzegana jako doskonała, idylliczna, pozbawiona wad, a na pewno oceniana znacznie bardziej optymistycznie niż oczami krytyka-obywatela UE. Podejrzać można, że wyrzeczenia związane z trudnymi reformami, uzasadniona obawa przed poczynaniami wschodniego sąsiada, postkomunistyczne dziedzictwo, niestabilna sytuacja polityczna oraz bieżące problemy społeczne powodują, że integracja ze Wspólnotą wydaje się nie tylko rozwiązaniem bezalternatywnym i niekwestionowanym kierunkiem polityki ukraińskiej w najbliższych latach, a po zrealizowaniu tego celu patologie życia prawnopolitycznego zostaną wyeliminowane, a problemy społeczne w krótkim czasie znikną. Niewykluczone, że obraz ten jest dodatkowo wzmocniany przez relacje osób (prawdziwe albo wyimaginowane), które w ostatnim czasie wyemigrowały w celach zarobkowych lub odnalezienia swojego miejsca w zachodniej Europie – względny dobrobyt ekonomiczny oraz relatywnie wyższy poziom życia niż w Ukrainie stanowią mogą dodatkowe argumenty na rzecz przyjęcia upraszczającego „czarno-białego” obrazu, na którym jednoznacznie optymistyczna wizja Zachodu przesłania wszelkie tamtejsze problemy, kryzysy i bolączki. Z drugiej strony, o ile wizja integracji ze wspólnotą państw europejskich wywołuje entuzjazm wśród Ukraińców (niekoniecznie podzielany przez obywateli krajów już zintegrowanych), zdziwienie musi budzić krytyka pod adresem Unii, którą formułuje Francuz, Niemiec, Polak lub popierający „Brexit” Anglik. Nie wchodząc w rozstrzygnięcie prawdopodobnie niekonkluzywnego sporu o rację w tej dyskusji – akcesja do Unii Europejskiej jest wyzwaniem, które wiąże się z konkretnymi niedogodnościami, a w rozważaniach o obecności w tej organizacji wystrzegać się trzeba ulegania iluzji wyobrażeń, zgodnie z którymi samo członkostwo będzie lekarstwem lub szansą na ograniczenie własnych zaniedbań. Akcesja nie stanowi panaceum na lokalne problemy, a rzeczywistość państw